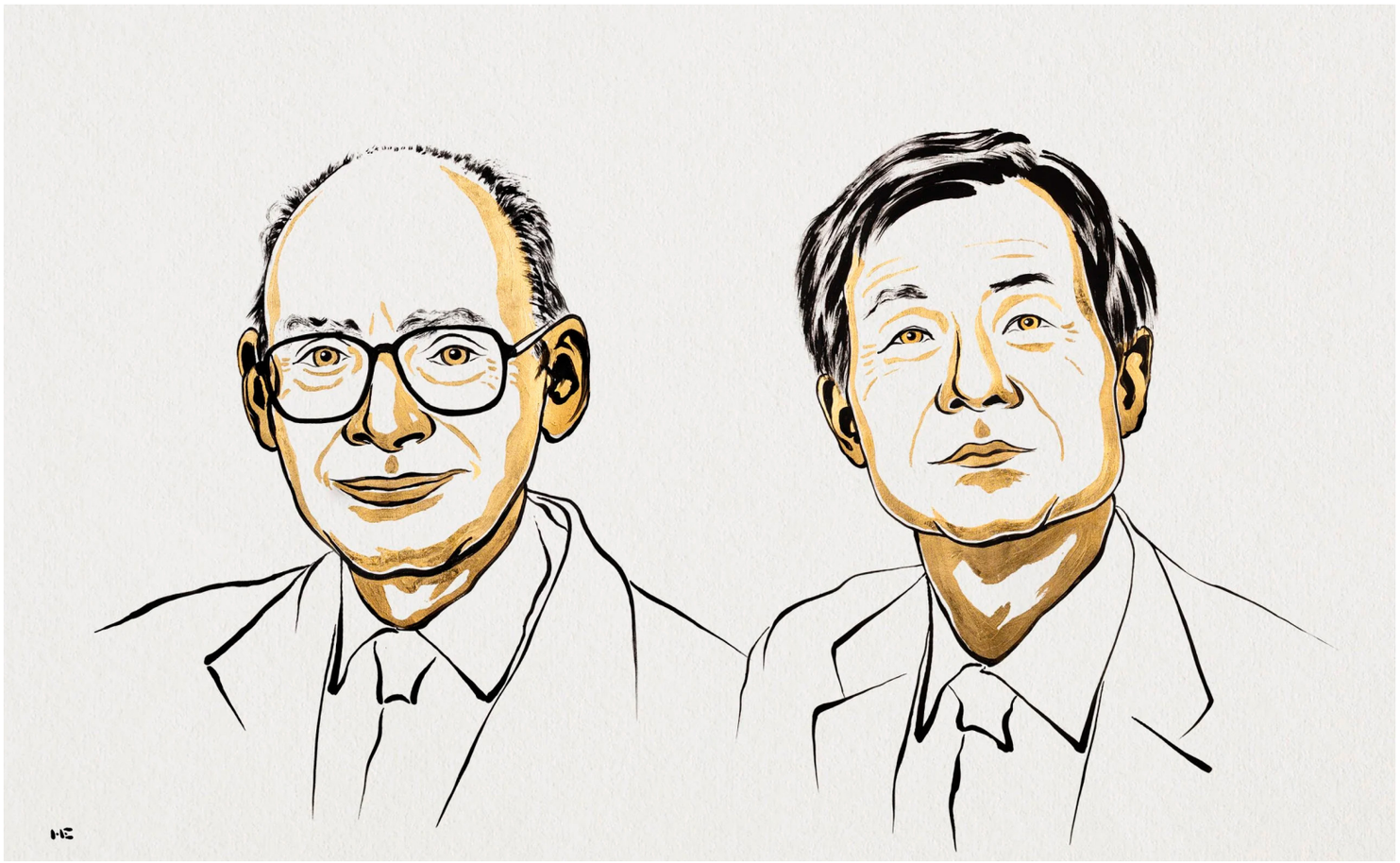
¡BOMBA!

Ya no habrá más arreglitos, promete la Comisión; ya armó la organización para talar arbolitos.

k'iintsil

Jueves 8 ti' octubre ti' u ja'abil 2026

CAMPECHE · YUCATÁN · QUINTANA ROO · AÑO 12 · NÚMERO 2827 · **www.lajornadamaya.mx**

Henri Kagan yéetelKenso Soai tu k'amo'ob u Nobelil Química yóok'olal moléculas ti'al u beeta'al ts'aako'ob

J franciail Henri Kagan yéetel j japónil Kenso Soai tu k'amo'ob le miércoles máanika' u Nobelil Química úuchik u yojéeltiko'ob jump'éel ba'al úuch káajak u na'ata'al: ba'axten, ichil ba'axo'ob yaan yóok'ol kaabe', yaan jayp'éel moléculas chéen jump'éelili' bix u chíikpajalo'ob, le je'elo' jump'éel ba'al k'a'anan ti'al u beeta'al ts'aako'ob.

"Ba'axo'ob kaxta'abe' ts'o'ok u jach k'a'anantal ti'al químicos máaxo'ob ku meyaj ti'al u reacciones yéetel le ku beeta'al jejeláas ts'aako'ob";

tu ya'alaj u comitéil Nobel ti' k'a'aytajil tu beetaj.

Je'el bix k'abo'obe', yaan jayp'éel moléculas, k'aaba'inta'an quirales, ku yantal u "xno'ojil" wa u "xts'íikil", lelo' yaan ba'al u yil yéetel bix u néentiko'ob sáasil. Yaan túun u propiedades físicas juntakáalili' bixij ba'ale' jach jela'an yanik u biológicasil.

Óoli' tuláakal aminoácidos yaan ka'ap'éel u jejeláasil especulares, ba'ale' chéen jump'éel ti' le je'elo'obo' ku béeytal u kaxta'al ti' u proteínas ti' u célulasil le organismoo'.

Uláak' jump'éele' jach tocarbil u chíikpajal ichil u ba'alilo'ob yóok'ol kaab, jump'éel ba'al k'ajóolta'an beey "homoquiralidad", beey j tso'ol tumen Real Academia Sueca de Ciencias.

Aj xaak'al máako'obe' ts'o'ok u xáantal jo'op'ok u k'áatiko'ob bix u yúuchul le proceso je'elo', ts'o'oke' ba'axo'ob kaxta'ab tumen le ka'atúul j Nobelo'obe' ts'o'ok u ts'áak u páajtalil "u yanta, uláak' reacciones químicas ku ts'áak bej u yantal homoquiralidad", a'alab tumen jurado.

Beey túuno', asimetríae' ku beetik u jela'antal ba'al, ts'o'oke' je'el bix u yúuchul yéetel talidomida, jump'éel ts'aak ti'al u ts'a'akal náuseas káaj u ts'a'abal tu ja'abil 1956, jach uts u meyaj kéen beeta'ak ka'ach tu xts'íikil yéetel u tóxicail te'el xno'ojo'. Jach ya'ab tu'ux ti' yóok'ol kaab k'a'abéetkunsa'abij, ba'ale' jach k'aas lúubik ti' embrión, tak ka'aj ch'éen u ko'onol tu ja'abil 1961.

Henri Kagan káaj u beetik xaak'al meyajo'ob yóok'olal quiralidad tu káajbal u ja'abilo'ob 1980.

AFP / P 16
boonil Nobel Prize